

Verlag
VELON werkconferentie
Lerarenopleiders staan voor kwaliteit
27 januari 2000
Aristo Zalen, Utrecht

In zijn inleiding benadrukt prof. **Steven ten Brinke** het bijzondere karakter van het project, alleen in de VS is een vergelijkbaar traject bekend, in Europa zijn we uniek. Er is al veel bereikt, maar er is ook nog een weg te gaan, m.n. op het punt van operationeel maken van de standaard via de ontwikkeling van criteria en de opzet van een register. Vandaag worden daarin belangrijke stappen gezet. Inbreng van de opleiders, oa. via werkconferenties als deze, is daarvoor nodig. De precieze organisatie komt nu nog niet aan de orde.

Cor de Raadt schetst in het kort de ontwikkelingen tot nu toe. Vandaag gaat het vooral om het operationaliseerbaar en toetsbaar maken van de beroepskwaliteit van lerarenopleiders. Dat gebeurt in een omgeving waar de relevantie van het denken over de professionaliteit van lerarenopleidingen en opleiders is toegenomen: bij de ontwikkeling van nieuwe opleidingstrajecten ter bestrijding van het lerarentekort komt al gauw de vraag boven: wat is (nog) verantwoorde kwaliteit. De samenhang tussen beroepskwaliteit van lerarenopleiders en lerarenopleidingen neemt toe. Met dit project trekken we op met het Samenwerkingsverband Beroepskwaliteit Leraren (SBL), maar soms lopen we vooruit, en dat kan ook omdat we meer ruimte hebben om te manoeuvreren (kleinere groep en (nog) geen opleiding voor opleiders). Eigenaarschap vormt de kern van het traject. Vandaag gaat het om het toetsbaar maken van de standaard door het maken van een genuanceerd pakket van kwaliteitscriteria. Vragen die nog verder onderzocht moeten worden zijn: hoe en in welke mate kan assessment op basis van eigen verantwoordelijkheid plaats vinden en moeten we ook niet nadenken over een gedifferentieerde registersystematiek. De ontwikkeling van het traject heeft consequenties voor de lerarenopleider zelf, maar ook voor de opleidingen, voor de overheid en voor VELON als beroepsorganisatie. Maar allen zullen moeten staan voor kwaliteit.

Esther Bosmans van de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werkers (NVMW) geeft aan dat kwaliteit vele dimensies heeft, dat het belangrijk is om je bewust te zijn waarom je wilt werken aan kwaliteit (bijv. verwachtingen waarmaken, doelstellingen optimaal bereiken) en voor wie je het doet (werkgevers, cliënten, samenleving, collega's, de beroepsgroep, persoonlijke motieven). Kwaliteit kun je niet garanderen, je kunt het wel stimuleren. Bij beroepsbeoefenaren gaat het bij kwaliteit om deskundigheid.

Bij deskundigheid gaat het om: het vak beheersen, het vak uitoefenen volgens gedragsrichtlijnen, reflecteren op het handelen, vak bijhouden, vak overdragen, vak profileren en vak ontwikkelen. Certificering en registratie dienen gebonden te zijn aan het lidmaatschap van de beroepsorganisatie, omdat men zich via het lidmaatschap van de organisatie verbindt aan de gedragsrichtlijnen/beroepscode en verzekerd is van tuchtrecht met beroepsmogelijkheden.

De NVMW werkt bij (her)registratie met een systematiek van registerpunten die via activiteiten in drie categorieën vergaard kunnen worden: categorieën A (volgen van door de NVMW erkende opleidingen/cursussen), B (deelnemen aan reflectietraject) en C (verzamelcategorie, activiteiten op terrein van profileren, overdragen, ontwikkelen). Belangrijk is met deze invalshoek dat beroepsbeoefenaren deze activiteiten in de volle breedte ondernemen en dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigen ontwikkeling, dan wordt ook het risico van "puntjes verzamelen" vermeden. Je mag er redelijkerwijs van uitgaan dat de kwaliteit van de beroepsbeoefenaren met deze systematiek ook werkelijk verbetert.

De ochtendwerkgroepen discussiëren aan de hand van enkele stellingen. Na afloop wordt een enquête uitgereikt (38 ingevulde formulieren), waarin deze stellingen met andere vragen zijn opgenomen

1. *Registratie dient zowel bij te dragen aan de persoonlijke professionele ontwikkeling als aan het afgeven van individuele en collectieve garanties m.b.t. de bekwaamheden van lerarenopleiders*

Opmerkingen o.a.:

- stelling heeft veel aspecten en is niet eenduidig
- beter woord voor garanties: waarborgen
- garanties: te zwaar, wekt indruk van 100%, niet te controleren, vergt harde criteria, middel dreigt teveel doel op zich te worden; tegelijkertijd: geeft wel helderheid, geeft een extra prikkel
- wordt registratie ontnomen bij negatieve ontwikkeling?
- geen VELON-registratie, maar algemene lerarenregistratie

Enquêteresultaat:

zeer mee eens	mee eens	weet niet	mee oneens	zeer mee oneens
2	18	4	11	2

2. *Registratie garandeert zowel bekwaamheden als de kwaliteit van de beroepsuitoefening van lerarenopleiders*

- succes van de opleider is afhankelijk van de interactie met de student en de accommodatie van het onderwijsproces, registratie garandeert dus niets, stelt alleen vast dat de opleider op een bepaald moment aan een bepaalde norm voldeed
- kwaliteit van de beroepsuitoefening: er zijn grote verschillen tussen de eisen aan opleiders voor vmbo en aan opleiders voor bijvoorbeeld tweede fase v.o. met studiehuis
- onderscheid de kwaliteit van het onderwijs (heeft te maken met bekwaamheid personeel, organisatie, materiaal) en daarbinnen de bekwaamheid van de lerarenopleider
- niet garanderen maar stimuleren
- te stellig, bekwaamheden kunnen slechts in een bepaalde context gerealiseerd worden en opleiders hebben geen verantwoordelijkheid/zeggenschap over die context

Enquêteresultaat:

zeer mee eens	mee eens	weet niet	mee oneens	zeer mee oneens
-	11	9	11	5

3. *Registratie van lerarenopleiders vindt plaats op basis van vrijwilligheid maar is niet vrijblijvend*

- beperking zit in de standaard zelf en in de opleiding die druk kan uitoefenen op de individuele lerarenopleider om registratietraject te volgen, tegelijkertijd: de opleiding kan dit niet verplichten
- voordelen: opleider is gemotiveerd, sluit aan bij individuele behoeften, geeft helderheid voor de organisatie; nadelen: bureaucratie
- vrijwilligheid maakt het aantrekkelijk, uitnodigend
- niet vrijblijvend: registratie kan ook ontnomen worden: terecht, maar er zal dan ook een zorgvuldig sanctierecht ontwikkeld moeten worden
- lat ligt behoorlijk hoog

Enquêteresultaat:

zeer mee eens	mee eens	weet niet	mee oneens	zeer mee oneens
9	22	3	3	2

4. *Registratie vindt plaats na een assessmentprocedure, gebaseerd op zelfdiagnose, professionalisering, coaching door collega's en beoordeling door peers*

- goede vorm om ontwikkelingsgericht kwaliteit te stimuleren
- lastig kan zijn de acceptatie van beoordeeld worden
- let op volgende aspecten:
 - helderheid
 - wie neemt de uiteindelijke beslissing
 - beslissing op basis van consensus tussen peers en kandidaat of tussen peers onderling?
 - beroepsprocedure
 - wie zijn de peers (intern/extern; PABO's/ULO's)
- in steek van zelfverantwoordelijkheid en stimuleren ontwikkeling is goed, zowel aandacht voor collegialiteit als voor transparantie
- risico van bureaucratie
- vanuit overwegingen van kosten en toch nog situationele validiteit: assessment op de werkplek vervangen door real life simulaties, data opvragen m.b.t. cliënt-satisfactie

Enquêteresultaat:

zeer mee eens	mee eens	weet niet	mee oneens	zeer mee oneens
9	20	6	1	2

5. *Registratie vindt plaats op basis van een combinatie van*
- *vooropleiding op HO-niveau*
 - *werkervaring*
 - *lidmaatschap beroepsorganisatie VELON*
 - *doorlopen hebben van de assessmentprocedure*
 - HO-niveau, dus niet per sé HO-opleiding
 - discussie over: is werkervaring noodzakelijk?

Enquêteresultaat:

zeer mee eens	mee eens	weet niet	mee oneens	zeer mee oneens
4	22	4	5	2

6. *Registratie vindt plaats voor een beperkte periode, herregistratie vereist*
- *deelname aan door VELON erkende professionaliseringstrajecten*
 - *activiteiten gericht op systematische ontwikkeling en uitbreiding van het eigen beroepsmatig handelen*
 - *activiteiten gericht op profilering, overdracht of ontwikkeling van het opleiderschap*
 - m.n. erkenningsrol van VELON m.b.t. professionaliseringstrajecten wordt onderschreven
 - ad 2^e liggende streepje: "uitbreiding" schrappen, vervangen door "ontwikkeling in de breedte en de diepte"
 - wat gebeurt er met leidinggevendenden?
 - hoe spelen werkgevers hier op in?
 - niet gemakkelijk om criteria te ontwikkelen om professionaliseringstrajecten punten te geven

Enquêteresultaat:

zeer mee eens	mee eens	weet niet	mee oneens	zeer mee oneens
5	23	4	4	1

De volgende resultaten zijn tot stand gekomen op basis van antwoorden op vragen uit de enquête, niet van de werkgroepdiscussie:

7. *Een lerarenopleider heeft, om geregistreerd te kunnen worden/blijven, de volgende werkervaring:*
in een periode van maximaal 4,03 jaar minimaal 15,3 maanden, waarvan 11,8 maanden aaneengesloten, voor minimaal 0,34 weektaak (gemiddelde genomen)
8. *Als er een lerarenopleidersregister komt, dat qua opzet vergelijkbaar is met het in de*

notitie "lerarenopleiders staan voor kwaliteit" beschrevene, meld ik mij

17 x wel

13 x niet

aan voor registratie, omdat

enkele opmerkingen bij wel:

- ik denk aan de eisen te kunnen voldoen en me erdoor gestimuleerd voel
- het goed is systematische kwaliteitszorg ook in deze vorm toe te passen
- kwaliteit eigen beroepsuitoefening en identiteit in de beroepsgroep
- stelt mij in staat m.b.t. collectief opgestelde beroepsriteria te beoordelen wat mijn bekwaamheid is
- goed om "pas op de plaats" te maken: waar sta ik, waar zou ik willen en/of moeten staan
- omdat het aangeeft dat ik wil leren, bij wil blijven, me wil onderscheiden, de intentie heb om me te ontwikkelen

enkele opmerkingen bij niet:

- nog niet: afhankelijk van operationalisatie criteria / meetinstrumenten
- mijn functie dit uitsluit (directiefunctie, geen of te weinig lessen aan studenten etc.): (6 maal)
- lerarenopleiders moeten geregistreerd worden in een algemeen lerarenregister, zij het in een bijzondere positie

9. *Opmerkingen / eigen stelling, en*

10. *Eventuele suggesties / aandachtspunten, o.a.:*

- Beoordelingssystematiek maakt benoeming van één of meer beoordelingsautoriteiten per instituut noodzakelijk
- Vraagtekens bij het begrip garantie
- Assessmentprocedure goede vorm
- VELON moet zorgen dat elke lerarenopleider niet om registratie heen kan
- Aandacht voor andere beroepsgroepen (bijv. management) werkzaam in lerarenopleidingen, bijv. via eigen register in VELON-verband
- De geregistreerde leraar is verantwoordelijk voor het product dat hij aflevert
- Registratie en beoordeling kan niet zonder gevolgen blijven (positief bedoeld)
- Meer oog voor mogelijk goede inbreng niet-VELON-leden
- Instellingen hebben belangrijke taak bij kwaliteitszorg, zij zouden de registratie daarbij moeten gebruiken.
- Aandacht voor: beroepsprocedures, tuchtcommissie bij wanprestatie, wie kan inzage krijgen in register (op welk niveau)
- Registratie garandeert hooguit een genormeerde wijze waarop de geregistreerde met de ontwikkeling van zijn/haar bekwaamheid bezig is
- Oppassen voor te fijnmazige criteria (middel wordt doel), nadruk op ontwikkeling die zichtbaar wordt (via bijv. portfolio)
- Ontwikkelen van kwaliteitscriteria en opdoen van ervaring met jurisprudentie t.a.v. interpretaties van criteria "ongoing process"
- Is een registratietraject voor zo'n relatief kleine groep betaalbaar?
- Blijf differentiëren PABO – 2^e graads – ULO
- Aparte categorie toevoegen voortgezette opleidingen speciaal onderwijs
- Registratie moet stimulerend effect hebben op beroep van leraar, iets van beroepstrots, daar ontbreekt het nu aan.
- Garantie vervangen door bevorderen o.i.d.
- Moet een lerarenopleider niet ook voldoen aan de algemene normen voor leraar?
- Koppeling aan beroepsgroep leraar, lerarenopleiders daarbinnen verbijzondering
- Lerarenopleiders werken vaak ook als HBO-docent elders en/of als leraar v.o.o.: onzinnig en onhaalbaar om verschillende trajecten te moeten lopen
- Assessment door peers geleidelijk invoeren

- Kwaliteit waarborgen en stimuleren vind ik van belang en ik zie de noodzaak er van in, maar verplicht geregistreerd worden roept aversie op: bureaucratie, rompslomp, macht
- Nu al nadenken over mogelijke effecten van registratie en hoe dat meetbaar is.
- Ik denk dat VELON geen exclusiviteit kan/mag opeisen voor dingen die in de sfeer van accreditering liggen. Ik zou het ook erg onverstandig vinden lidmaatschap van VELON als voorwaarde voor registratie te eisen. En ik denk dat de VELON beter niet zelf als registratie-instantie kan optreden.
- VELON is een vereniging van lerarenopleiders, die kan eventueel een beroepsorganisatie in het leven roepen, maar is het als zodanig niet.

Enkele aandachtspunten uit de discussie 's middags onder leiding van **Bob Koster**:

Aspecten die samenhangen met het *doel* van registratie: ook rol van omgeving meenemen: verlenen van waarborgen kan niet als opleidingen daarvoor niet de mogelijkheden verlenen, dat betekent dat aan opleidingen ook kwaliteitseisen gesteld mogen worden; ook al wordt het in het traject niet benadrukt, door een standaard worden gezag, erkenning en status wel bevorderd; daarmee kan het traject bijdragen aan de versterking van het gevoel van eigenwaarde; de systematiek zal zo ontworpen moeten worden dat er een goede verhouding ontstaat tussen geregistreerden en niet-geregistreerden: er zullen relatief veel geregistreerden moeten zijn.

M.b.t. de *manier* van registreren verwachten sommigen dat flinke inspanningen gedaan moeten worden om een voldoende omvang van de groep geregistreerden te realiseren, terwijl anderen verwachten dat er een dynamiek ontstaat waardoor er vanzelf voldoende omvang ontstaat; er zal wel een flink beroep gedaan worden op de huidige VELON-organisatie. Sommigen suggereren schaalvergroting via aansluiting bij verplichte registratie onder Wet op het Leraarschap, met daarbinnen lerarenopleiders als deelverzameling, maar de meesten voelen voor aansluiting bij de eigen standaard en willen niet in een situatie geraken dat de overheid bepaalt wat de kwaliteit van de opleider is.

M.b.t. de *assessmentprocedure* wordt opgemerkt ervoor te waken dat deze niet direct gekoppeld wordt aan rechtspositie en functioneringsgesprekken, aandacht te hebben voor voldoende distantie van de peers en geen belangenverstremgeling (vereist zorgvuldige selectie-/benoemingsprocedure van peers), voldoende waarborgen in de systematiek op te nemen dat mensen ook werkelijk doen wat ze zeggen te doen en wordt de suggestie gedaan instituutgebonden en instituut overstijgende situaties (wellicht via simulaties) in de procedure in te bouwen.

Vervolgens sessies in **werkgroepen**: ontwikkelen van kwaliteitscriteria vanuit de bekwaamheden van de standaard (rapportage elders).

Het inhoudelijk gedeelte wordt besloten met een terugblik/reflectie door twee personen: onder het motto "van Ritzen tot register" heeft **Willem van de Wolk** het volgende opgemerkt:

- het is een proces met emoties, het gaat om je zelf en je eigen functioneren
- kwaliteit valt niet te garanderen, wel te stimuleren
- benadruk dat de lerarenopleiders zelf verantwoordelijk zijn
- zorg dat opleiders geen puntensprokkelaars worden
- de collegialiteit in de discussies is hoog
- middagsessie heel lastig, maar ook heel leerzaam: situaties blijken niet te baseren op één bekwaamheid
- samenvattend: veel denkstof, er is nog veel te doen, maar we zijn al ver gevorderd.

prof. Frans Daems "trianguleert" als volgt:

in Vlaanderen bestaan uitgebreide door de overheid vastgestelde beroepsprofielen en basiscompetenties van leraren en is er een vereniging van universitaire lerarenopleiders die begin vorig jaar ook het initiatief genomen heeft een beroepsstandaard te ontwikkelen. Nu is er ook een discussie of er een register moet komen. Hier is hem opgevallen dat

- er veel mensen intens bij betrokken zijn
- het proces z'n tijd moet krijgen
- er veel vragen worden gesteld en niet alleen zaken geponeerd
- de relatie tussen vrijwilligheid en vrijblijvendheid nog uitgediscussieerd moet worden
- het belangrijk is dat het ownership bij de beroepsgroep berust, maar dat het wel de vraag is of VELON als organisatie zich dat kan toeëigenen
- dat niet de weg opgegaan moet worden van sommige beroepsorganisaties, die met name gericht zijn op bescherming van eigen privileges
- dat het lastig is om de weg te volgen van bekwaamheden naar situaties, en dat wellicht een betere invalshoek de omgekeerde weg is; in Vlaanderen bestaat het beroepsprofiel uit zeer gedetailleerd beschreven taken.

Cor de Raadt geeft op persoonlijke titel een eerste aanzet voor aandachtspunten die de Stuurgroep Beroepskwaliteit Lerarenopleiders uit deze dag mee kan nemen:

- gebleken is dat het onderwerp registratie goed bespreekbaar is, er is een stap richting een register gezet
- m.b.t. het thema vrijwilligheid is het van belang een klimaat te creëren dat je erbij wilt horen; ook (directies van) lerarenopleidingen kunnen daaraan bijdragen, door uit te stralen dat zij graag geregistreerde lerarenopleiders in dienst willen hebben; een systematiek gericht op verplichte registratie om het beroep uit te kunnen oefenen werkt daarentegen niet
- m.b.t. het thema kwaliteit garanderen is door velen aangegeven dat je alleen kwaliteit kunt stimuleren; desalniettemin zullen we moeten zoeken naar situaties die dicht komen bij het kunnen garanderen van herkenbare kwaliteit, mede gelet op de omgeving
- m.b.t. assessment blijkt de voorgestelde opzet te kunnen rekenen op een groot draagvlak, we zullen dus op die voorstellen verder bouwen
- m.b.t. samenhang met lerarentraject: van belang is in ieder geval de eigen creatieve dynamiek in de ontwikkeling te houden, maar wel incrowd-gehalte vermijden. Uitvoering van registratie kan best met anderen, maar geen verplicht register en wel een registratiesystematiek en assessmentprocedure die wij voorstaan
- belangrijke thema's voor de komende tijd zijn dus de ontwikkeling van kwaliteitscriteria, de uitwerking van de assessmentprocedure/het stappenmodel en het registratiemodel.